

בינם ובין יוחנן הגורזי היה בכל-זאת הבדל. הם, בתפיסת-הילדות שלהם, היו ילדים שגדלו אחר-כך. וכשגדלו הבינו אחרת. והתחרטו. הוא, בתפיסת-הילדות שלו, היה ילד שלא גדל עוד. הוא נשאר ילד עד יומו האחרון. ולכן היה עליו לערוך כל ימיו מלחמות עם הילדים הזמניים שבאו אליו, ועזבו אותו, מחזור אחרי מחזור.

גם זה הוא צד אחד מצדדי המלחמה הבלתי-פוסקת שבין העולם הזקן והעולם הצעיר. צד מיוחד שאינו ערוך, כיתר צדדי המלחמה הזאת, על הניגוד שבין קלות-ראש של ילדות וכובד-ראש של זקנה, אלא על ניגוד שבין קלות-ראש של ילדות עוברת ובין קלות-ראש של ילדות עומדת. צד מיוחד זה מצערנו משום כך גם צער מיוחד...

ר' ישראל שואב מים

מן הראוי היה לקרוא לו ר' ישראל "השותק". אלא, היות וככל יתר דברים טובים שניתנו מן השמים במתנה לבני-האדם ונסתלפו על ידי אלה עד שאיבדו את צורתם הנכונה, ואף נהפכו רעים, היה גם גורלה של מידת השתיקה — חוששים אנו שמא על ידי כך לא די שלא נוסף לר' ישראל שום מעלה יתרה אלא שעוד נחסיר הימנו. משום כך נוטים אנו לותר על שם-הכבוד "שותק" ולהסתפק בשם "שואב-מים"...

ה"שותק" הוא מעין קבלן, אחד שקיבל על עצמו את השתיקה בקבלנות. בכל קבלנות יש משהו מן המסחר. ובכל מסחר יש משהו טעם לפגם. ואין הבדל יסודי בזה בין קבלנות הנעשית בצרכי עולם-הזה ובין קבלנות הנעשית בצרכי-שמים.

ה"שותק" הוא מעין נזיר, נזיר מדיבור. בכל נזירות יש גם אחיזה לחיצוניות. בכל חיצוניות יש מלאכותיות. בכל מלאכותיות יש טעם לפגם.

ה"שותק" איננו עוד קדוש. הוא שותק כדי להמשיך עליו בשתיקתו את הקדושה, כדי להיות לקדוש. שוב מלאכותיות.

כל הקוים האלה לא היו בר' ישראל שואב-מים, אף-על-פי שגם הוא שתק. הוא שתק מפני שלא רצה לדבר ומפני שלא היה לו מה לדבר. לא על עצמו ולא על אחרים. גם עם בני ביתו לא היה לו מה לדבר. ושוב לא היה גם להם מה לדבר אתו.

את משכורתו הדלה, שקיבל בעד היותו שואב-מים, מסר להם עד הפרוטה האחרונה. את הפרוטות, שנודמנו לו להרויח לפעמים מן הצד, גם כן מסר להם בלי להשאיר בידו מאומה. משום כך לא היה עוד צורך

לדבר אתו ולבקש ממנו יותר. ידעו שאין לו יותר. עניני הבית נעשו, או לא נעשו, בלעדיו. הילדים גדלו וחונכו מעצמם. הוא ישב כל היום בבית-הכנסת. ובכל-זאת היו ילדיו באים אליו לבית-הכנסת.

מקומו המיוחד, ששם היה יושב כל היום כולו, היה השולחן הארוך שעמד בפאתי בית-הכנסת הגדול "בית-יעקב" על יד הכניסה. מקומו המיוחד והקבוע בשולחן זה היתה קרן-הזוית שבפינה. שם היה יושב כל היום, מלבד השעות שבהן היה שואב מים, מעוטר בטלית ותפילין ולומד תורה. וגם בלומדו תורה היה רק כמתלחש. רק שפתיו נעות וקולו לא ישמע.

וכשהיו ילדיו באים אליו לבית-הכנסת, היו מתיצבים על ידו מסביב לשולחן — ושותקים. אז היה מרים גבות-עיניו הארוכות ומביט אליהם הבטה רכה ואילמת בשתי עיניו הגדולות, ששחור צבען בלט ביותר מתוך חורון הפנים העוטרים אותן, ושותק גם הוא. במקום דיבור היה שולח יד צנומה וחיורת, כרוכה ברצועות שחורות, או ימנית בלי רצועות, ומלטף ידה של זו ולחיו של זה. לפעמים היה מושך אליו אחר-כך את הגדול שבהם ומשתפו עמו בלימודו, באותו ספר ובאותו מקום בו עמד הוא אותה שעה. בקול חלש ונמוך היה מסביר לילד את הדברים ומכניסו אל הענין. במידה שהילד תפס, תפס. במידה שלא יכול היה לתפוס, לא תפס.

ולפעמים היה הביקור נגמר בסיום יותר משמח לגבי הילדים. ר' ישראל היה מכניס ידו לתוך כיס אפודתו, מוציא משם אי-אלו פרוטות, שנזדמנו לו אותו יום, ומוסרן לגדול תוך הודעה שימסרן לאמא ותוך אזהרה שלא יאבדן חלילה.

כזו היתה שתיקתו של ר' ישראל שואב-מים. כשלא היה לו מה לדבר, שתק. וכשדיבר, דיבר בקול נמוך מאד וחלש מאד — מפני שלא היה בו כוח לדבר.

מראה ר' ישראל היה תמיד כמראה מת. ואמרו עליו, שתמיד הוא שרוי בתענית ומשום כך פניו חירות תמיד כפני מת. ר' ישראל היה צם ב' וה' וכל יום אחר שותקים מתענים בו. ר' ישראל היה צם כנראה בכל יום. כי כל הימים נמצא בקרן-זוית שלו שבבית-הכנסת הגדול אשר בחורבה, וכל הימים לא ראוהו אף פעם אוכל. מתוך תענית עבד גם את עבודתו כ"שואב-מים".

ר' ישראל היה שואב מים בשביל ה"חדרים" שבתלמוד-תורה עץ-חיים ובתי-הכנסת שבחורבה. מזה שאב את עיקר פרנסתו. בשעות-הבוקר

הראשונות, קודם שהתחילו הלימודים בחדרים, היה שואב מים מן הבורות שבחורבה ומעלה לחדרים.

תלמידי התלמוד-תורה יכלו משום כך להתאסף אז סביבו ולראות במעשה-השאיבה שלו, ענינה אותם ראשית-כל השאיבה עצמה. יש בה, בשאיבת-מים מן הבור, כדי לעורר סקרנות. מורידים דלי ריקן לתוך חלל סמוי מן העין ומעלים אותו מלא. והרי יכול להימצא שם, בחלל הבלתי-גודע הזה, גם משהו אחר מלבד מים. והרי משהו בלתי-ידוע זה יכול גם הוא להיכנס לתוך הדלי, או להאחז בו ולעלות עמו ולהופיע פתאם על שפת הבור. ומי יודע מה יכול להתרחש אז...

ענין אותם, את הילדים, באופן מיוחד הבור עם התוך השחור שלו, שכמה מהם פחדו אפילו להביט לתוכו. ביחוד היתה פתיחת פי הבור לשם שאיבת מים ענין לילדים מאז קרה האסון הגדול, שאברך אחד מבני-הישיבה הטביע עצמו באחד מהבורות שבחורבה.

עד אז היו פיות הבורות פתוחים ולא השגינו עליהם כלל. וכשנעלם האברך פתאם, וחיפושים ממושכים אחריו במשך שלושה ימים לא הביאו לידי תוצאות, עלה על דעתם של בני ישיבה אנשי-סגולה להפיל גורלות. ויפילו שלושה גורלות. הגורל הראשון בשאלה: החי או מת? ויצאה להם תשובת הגורל: מת. הגורל השני בשאלה: איהו? ויצאה להם תשובת הגורל: בבור. הגורל השלישי בשאלה: איפה הבור? ויצאה להם תשובת הגורל: בחורבה. מיד נתפשטה השמועה בכל העיר, כי הגורל שבני-הישיבה הפילו הגיד כי האברך שנעלם "מת בבור בחורבה"...

אז הורדו אנשים מומחים לדבר לתוך הבורות שבחורבה לחפש, ואחרי שחיפשו בבורות אחדים ולא מצאו, הורד איש לתוך הבור שפתחו נמצא בתוך כוך שבכותל בית-הכנסת הגדול, ושם נמצא... שם לא היה עוד גם צורך בחיפוש בתוך המים. גופתו של האברך הנעלם כבר צפה על פניהם. ותהום אז כל העיר על המאורע הנורא, ועל הפלא הגדול שבמעשה הגורל. ואז יצא גם הצו מלפני גבאי החורבה לסגור את כל פיות הבורות ולפתחם רק בשעת שאיבת המים בלבד.

דבר יוצא-מן-הכלל בשביל ילדי התלמוד-תורה היה, וזה היה רק בסוף הקיץ, כשפתחו את פי הבור הסמוי מן העין שנמצא בחצר החורבה שלפני הכניסה לבית-הכנסת הגדול. החידוש שבדבר היה, שכאן לא היה פי הבור בולט מעל פני החצר, כדרך הבורות. הרצפה היתה כאן ישרה בכל שטח החצר. בלי שום סימן היכר של פי הבור. ורק יודעי-דבר ידעו להכיר במרצפת אחת ממרצפות החצר, שגודלה מטר על מטר, וכשהסירו אותה ממקומה היה מתגלה פה פעור ומשחיר של בור. והבור

הזה היה בור גדול, כמים שאין להם סוף. ומימיו צחים ביותר, קרים מאד, מתוקים וטעימים לחיך.

וכשפתחו בור זה לשאוב ממנו מים, היה מן הצורך לעמוד כל הזמן על יד הלוע ולהשגיח שלא יארע חלילה אסון, מאחר שפי הבור היה שוה כאן עם הרצפה. ודוקא מקום-סכנה זה ענין את הילדים ומשכם.

אבל לא פחות מכל הדברים הללו ענין את הילדים ומשכם — שואב-מים עצמו. לא היה זה דבר מצוי אצלם שגבר כמותו, ואשכנזי, יהיה שואב-מים. ר' ישראל שואב-מים בטיפוסו המיוחד עוד הגדיל את הזרות שבדבר. יהודי שנראה זקן, חלש, בעל פנים חירות. כמת, עטורות זקן שיבה ופאות שחורות ארוכות, שישב זה עתה בבית-הכנסת הגדול מעוטר ומוכתר בטלית ותפילין, עומד ושואב מים, כשעל ידיו הכחושות והלבנות, העושות במלאכה, עוד ניכרים ובולטים סימני הכריכות של הרצועות.

והילדים, ילדי התלמוד-תורה, אותם הילדים עצמם שמררו את חייו של יוחנן הגורזי ומצאו בזה הנאה לעצמם, התלקטו מסביב לר' ישראל שואב-מים בשעה שעשה במלאכתו והביטו אליו מתוך כיסופים טמירים. לא עלה כלל על דעתם לפגוע בו ולהקניטו. אף-על-פי שהיו בטוחים שהוא יקבל הכל בשתיקה ולא ינסה כלל לרדוף אחריהם.

ולא זו בלבד שלא הקניטוהו, אלא השתדלו לעזור לו ולהקל עליו את העבודה. לא נתנו לו למלא פחים מלאים. וכשהריק שני דליים לתוך הפח — מיד היו חוטפים אותו ומעלים אל החדרים.

הילדים ראו בר' ישראל שואב-מים משהו מסתורי, שמשך את לבם ואת התענינותם. הם הרגישו בו איזו תעלומה, ורצו לפענחה. לבסוף נמצא ביניהם אחד, בעל דמיון ובעל מעוף, והוא פענח את התעלומה. הוא גחן ולחש לחברו באזנו ואמר לו בסוד, כי ר' ישראל שואב-מים הוא אחד מל"ו הצדיקים שבדור...

הלחישה הסודית עשתה לה מיד כנפים ונודעה ונתקבלה בחברה כולה: ר' "ישראל שואב-מים" הוא מלמד-ו...¹.

ר' שלום "אומר-תהילים"

ר' שלום "אומר-תהילים" לא היה מגרי החורבה כרוחקה ליפהלי"ס וחברותיה, או כיוחנן הגורזי, שהיכל הישיבה היה ביתו, אלא כר' ישראל "שואב-מים", שביתו היה מחוץ לחורבה ובכל-זאת נמצא כל היום בחורבה.

1. ראה תוספות.